

ungdata

– et system for lokale ungdomsundersøkelser

Veileder
for kommuner

Kort om Ungdata

Ungdata er et kvalitetssikret system for gjennomføring av lokale spørreskjemaundersøkelser blant elever på ungdomstrinnet og i videregående opplæring. Gjennom kartlegging av den lokale oppvekstssituasjonen er Ungdata godt egnet som grunnlag for kommunalt plan- og utviklingsarbeid knyttet til folkehelse og forebyggende arbeid overfor ungdom.

Standardisert spørreskjema – lokal tilpasning

Ungdata inneholder obligatoriske, valgfrie og egenkomponerte spørsmål. Dette gir mulighet for sammenligning mellom kommuner, samtidig som det åpner for lokal tilpasning. Temaene omfatter skole, familie, venner og fritidsaktiviteter samt spørsmål om helse, rus, kriminalitet og syn på framtida.

Elektronisk gjennomføring i regi av skolene

Det er NOVA og de regionale kompetansesentrene for rusfeltet (KoRus) som har det faglige ansvaret for undersøkelsene, mens kommunen står for den praktiske gjennomføringen. Besvarelsen foregår elektronisk på skolene, i skoletida, ved at elevene logger seg inn til undersøkelsen via en nettside.

Rask tilgang til resultater

Kommuner som har gjennomført en Ungdata-undersøkelse, får tilsendt PowerPoint-rapporter basert på resultater fra obligatoriske og valgfrie spørsmål i undersøkelsene. Rapportene inneholder:

- svarfordeling
- alle svar fordelt på kjønn
- alle svar fordelt på klassetrinn
- nøkkeltallsrapport der lokale data sammenlignes med nasjonale tall

Kostnadsfri standardløsning

Å gjennomføre en Ungdata-undersøkelse er gratis for kommunen. Den kostnadsfrie standardløsningen omfatter:

- hjelp til å sette sammen spørreskjema
- tilgang til den elektroniske undersøkelsen
- veiledning i hvordan undersøkelsen skal gjennomføres på skolene
- kvalitetssikring og oppbevaring av data
- standardrapporter med resultater fra undersøkelsen

Kommunen kan etter avtale engasjere NOVA, KoRus eller andre aktører til ytterligere analyse og rapportskrivning.

Innhold

1. Komme i gang
2. Spørreskjema
3. Planlegging lokalt
4. Gjennomføring på skolene
5. Rapportering og videre bruk av data

Ungdata finansieres av Helsedirektoratet, Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet

Ungdata er resultat av et faglig samarbeid mellom NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring), sju regionale kompetansesentre innen rusfeltet (KoRus Vest Bergen, KoRus Vest Stavanger, KoRus Midt-Norge, KoRus Øst, KoRus Sør, KoRus Nord, KoRus Oslo) og Kommunesektorens organisasjon (KS).

NOVA og KoRusene har en lang historie med å utføre spørreskjemabaserte ungdomsundersøkelser. Mange kommuner har også gjennomført ungdomsundersøkelser på egen hånd. Disse ulike aktørene har i liten grad brukt samme undersøkelsesmal eller de samme spørsmålene. Ungdata samordner de lokale ungdomsundersøkelsene, blant annet for å bedre muligheten for sammenligning mellom kommuner.

Helsedirektoratet, Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet har støttet utviklingen av Ungdata økonomisk, og finansierer Ungdata i prosjektperioden 2012–2013. Styret for Ungdata består av representanter fra NOVA og KS i tillegg til tilskuddsgiverne: Helsedirektoratet, Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet.

1 Komme i gang

Det er NOVA og KoRusene som har det faglige ansvaret for undersøkelsen, mens kommunen står for den praktiske gjennomføringen lokalt. En kommune som ønsker å gjennomføre en Ungdata-undersøkelse må først ta kontakt med KoRuset i sin region. Kommunen inngår en avtale med KoRuset og NOVA, der de ulike partenes forpliktelser i samarbeidet beskrives.

KoRuset har ansvar for planlegging av undersøkelsene

Etter at kommunen har bestemt seg for å gjennomføre en Ungdata-undersøkelse, må målsetningen med undersøkelsen utredes nærmere. Dette bør gjøres i dialog med KoRuset i regionen, som deretter vil bistå kommunen med å sette sammen spørreskjema. Det bør videre drøftes hvordan resultatene skal brukes og formidles i etterkant. KoRusene sitter med lokalkunnskap om sin region, har oversikt over andre Ungdata-undersøkelser som gjennomføres i regionen, og kan ha en koordinerende rolle i interkommunalt samarbeid. KoRusene formidler også standardrapporter fra undersøkelsen til kommunen kort tid etter gjennomføring.

NOVA har ansvar for personvern og drifting av databasen

KoRusene gjennomfører undersøkelsene i samarbeid med NOVA. NOVA står som juridisk ansvarlig for alle Ungdata-undersøkelser, og står som eier av dataene som samles inn. NOVA skal sørge for at undersøkelsene gjennomføres i tråd med vilkårene i personopplysningsloven, og at kravene til prosedyre, informasjon og datasikkerhet følges.

I all hovedsak samles det ikke inn personidentifiserende opplysninger i Ungdata-undersøkelsene. I enkelte tilfeller kan en kombinasjon av opplysninger fra flere spørsmål imidlertid føre til at det samles inn indirekte personidentifiserende opplysninger. Om en undersøkelse kan regnes som anonym eller ikke avhenger av hvilke spørsmål som er med i spørreskjemaet og antall respondenter. Hvis NOVA vurderer at en planlagt undersøkelse vil komme til å samle inn indirekte personidentifiserende opplysninger (ikke-anonyme data), er innsamling, oppbevaring og bruk regulert gjennom personopplysningsloven, og prosjektet må meldes til personvernombudet for forskning.

NOVA har ansvar for at den tekniske løsningen for datainnsamlingen fungerer som den skal. Etter at undersøkelsen er avsluttet er det NOVA som klargjør og oppbevarer data i den nasjonale databasen, og som produserer standardrapporter fra undersøkelsene.

Kommunen står for gjennomføringen lokalt

Kommunen har ansvar for den praktiske gjennomføringen lokalt. Kommunen må informere foresatte og elever om undersøkelsen, sørge for at skolene stilles til disposisjon og at lærerne og skolens ledelse gjør en innsats for å samle inn dataene. Hvis undersøkelsen skal samle inn personidentifiserende opplysninger, er det kommunens ansvar å sørge for at det innhentes skriftlig samtykke fra foresatte til elever i ungdomsskolen. Elever på videregående kan normalt selv samtykke til å delta. Dette arbeidet gjøres i dialog med KoRuset i regionen og med NOVA.

2 Spørreskjema

Spørreskjemaene består av tre typer spørsmål: obligatoriske spørsmål, valgfrie spørsmål og egenkomponerte spørsmål. Det skal ikke ta mer enn én klokke for ungdommene å svare på undersøkelsen. Med en slik tidsramme utgjør de obligatoriske spørsmålene litt over halvparten av spørsmålene i spørreskjemaet. Valg av tilleggsspørsmål til den lokale delen av undersøkelsen skal gjøres i dialog med KoRuset i regionen og NOVA.

Tre typer spørsmål: obligatoriske, valgfrie og egenkomponerte

- Alle Ungdata-undersøkelser inkluderer en lengre grunnmodul med *obligatoriske spørsmål*. Grunnmodulen gir mulighet til å sammenligne egne resultater med resultatene til alle kommuner som gjennomfører Ungdata-undersøkelser, samt med nasjonale tall.
- I tillegg til de obligatoriske spørsmålene er det mulig å velge mellom en rekke *valgfrie, standardiserte spørsmål*, som er organisert tematisk.
- En tredje variant er *egenkomponerte spørsmål*, kun ment til bruk i den enkelte kommune. Eksempler på slike spørsmål kan være: hvor i kommunen ungdommene bor, eller hvor fornøyd de er med et spesielt fritidstilbud i kommunen.

Seks temaområder

Den obligatoriske delen av spørreskjemaet inneholder spørsmål om foreldre og venner, skole og framtid, fritid, helse og trivsel, tobakk og rus og spørsmål om lovbrudd, vold og annen risikoatferd. De valgfrie spørsmålene er ordnet i tilsvarende temabolker, og er utdypende i forhold til spørsmålene i den obligatoriske delen.

FORELDRE OG VENNER	SKOLE OG FRAMTID
<ul style="list-style-type: none">▪ relasjoner mellom foreldre og barn▪ familieøkonomi▪ vennenettverk	<ul style="list-style-type: none">▪ skoletrivsel og mobbing▪ skulking▪ syn på framtida
FRITID	HELSE OG TRIVSEL
<ul style="list-style-type: none">▪ organisert fritid▪ uteorientert fritid og shopping▪ mediebruk	<ul style="list-style-type: none">▪ psykisk helse▪ fysisk aktivitet▪ trivsel i nærmiljø
TOBAKK OG RUS	RISIKOATFERD OG VOLD
<ul style="list-style-type: none">▪ bruk av tobakk og alkohol▪ illegale rusmidler▪ alkoholbruk blant venner/foreldre og tilgjengelighet	<ul style="list-style-type: none">▪ lovbrudd▪ kontakt med politiet▪ slåssing, vold og trusler om vold

3 Planlegging lokalt

Ungdata-undersøkelsene skal forankres på ansvarlig nivå i kommunen (f.eks. rådmann eller kommunalleder). Det skal videre utnevnes en kommunal koordinator som har ansvar for å ivareta kommunens forpliktelser i Ungdata-samarbeidet. Det er koordinatorens oppgave å motivere skolene i forkant, påse at foresatte og elever får tilstrekkelig informasjon, samt å veilede skolene i den praktiske gjennomføringen.

Forankring og ansvarsfordeling i kommunen

Det er den kommunale koordinatorens oppgave å lede planleggingen av undersøkelsen på kommunalt nivå. For best mulig gjennomføring og utnyttelse av data, er det viktig at tiltaket er tilstrekkelig forankret i administrasjonen og i politiske utvalg/kommunestyre. Det kan videre være lurt å nedsette tverretatlige arbeidsgrupper slik at undersøkelsen får bred oppslutning. Følgende spørsmål bør utredes i forkant:

- Hva er hensikten med undersøkelsen?
- Hvilke tema skal belyses?
- Hvilke etater/instanser i kommunen kan ha nytte av undersøkelsen?
- Hvordan skal resultatet fra undersøkelsen formidles og brukes i etterkant?
- Hvilke etater/instanser skal ha ansvar for å følge opp når resultatet foreligger?

Motivere og følge opp skoler

For å samle inn gode data er kommunen helt avhengig av at skolene får god informasjon. Skolene må derfor inkluderes tidlig i prosessen og bør få mulighet til å komme med innspill når det gjelder temaområder som bør prioriteres i undersøkelsen, tidspunkt for gjennomføring og planer for formidling og bruk i etterkant. I forkant og under gjennomføringen må kommunal koordinator for undersøkelsen ha tid og mulighet til en relativt tett oppfølging av skolene som skal delta i undersøkelsen.

Informere elever og foresatte

KoRusene og NOVA utarbeider informasjonsbrev til elever og foresatte i forkant av undersøkelsen. Normalt vil det være KoRuset i regionen som formidler brevene til kommunen, og det er koordinatorens ansvar å påse at elever og foresatte får informasjonen. Brevene må sendes ut *minst to uker i forveien*, og skal gå gjennom de kanalene skolene normalt bruker for å nå ut med viktig informasjon, for eksempel via elektronisk eller vanlig brevpost. *Ranselpost er ikke tilstrekkelig*. Det kan i tillegg være lurt å informere om undersøkelsen på skolens/kommunens nettsider og/eller i lokalavisene.

Fordele brukernavn til skolene

Kommunal koordinator må formidle informasjon om antall elever per skole som skal delta i undersøkelsen til KoRus (NOVA). Koordinatoren vil deretter få tilsendt riktig antall brukernavn som skal brukes ved innlogging til undersøkelsen på skolene.

4 Gjennomføring på skolene

Ungdata-undersøkelsene gjennomføres elektronisk på skolene. Besvarelsen foregår ved at elevene logger seg inn med et unikt brukernavn via nettsiden www.ungdata.no. Det må være en lærer eller annen voksen til stede i klasserommet under hele datainnsamlingen. For hver skole skal det utpekes en lokal administrator som har ansvar for datainnsamlingen lokalt.

Oppgaver for lokal administrator på skolene

Den lokale administratoren vil ha ansvaret for å instruere og fordele riktig antall brukernavn til lærere eller andre som skal være til stede i klasserommet når undersøkelsen pågår. Han eller hun skal i forkant få tilsendt riktig antall brukernavn av koordinator for undersøkelsen i kommunen. Lokal administrator skal ha oversikt over gjennomføringen lokalt, og rapportere tilbake til koordinator i kommunen når undersøkelsen er avsluttet.

Beredskap for elever som ønsker noen å snakke med i etterkant

Koordinator i kommunen skal i samarbeid med lokal administrator på skolen sørge for nødvendig beredskap hvis elevene ønsker noen å snakke med i etterkant av undersøkelsen. Elevene skal få oppgitt kontaktinformasjon til helsesøster og/eller andre relevante hjelpetjenester i kommunen som skal informeres i forkant og være tilgjengelig i undersøkelsesperioden.

Instruks til lærer/administrator i klasserommet

Det er utarbeidet en egen instruksjon til lærer/administrator som er til stede i klasserommet under gjennomføringen. Det er viktig at instruksjonen følges, slik at personvern hensyn blir ivaretatt og at samtlige elever får informasjon om undersøkelsen før de bestemmer seg for om de vil være med eller ikke. Alle skal vite hva som er formålet med undersøkelsen, at det er frivillig å delta, at de kan trekke seg når som helst, at de kan hoppe over spørsmål, og at det ikke vil få noen konsekvenser dersom de ikke vil være med eller ønsker å trekke seg underveis.

Ved tekniske problemer

Hvis elevene ikke får logget seg inn til undersøkelsen eller det oppstår andre tekniske problemer med undersøkelsen, skal det lokale KoRuset eller NOVA kontaktes. I tillegg tilbyr vår dataleverandør Conexus teknisk support til kommuner og skoler som gjennomfører Ungdata-undersøkelser (02 102/support@conexus.no).

5 Rapportering og videre bruk av data

Etter at den lokale datainnsamlingen er avsluttet lagres dataene hos NOVA. Som en standardrapportering fra Ungdata får kommunen PowerPoint-rapporter med resultater fra sin undersøkelse, og en nøkkeltallsrapport der tall fra egen kommune sammenlignes med nasjonale tall.

Rapportering og bruk av data

Kort tid etter gjennomføring får kommunen tilsendt PowerPoint-rapporter med resultater fra sin undersøkelse. Rapporten inneholder:

- svaratferd på alle ferdigdefinerte spørsmål (obligatoriske og valgfrie)
- alle ferdigdefinerte spørsmål fordelt på kjønn
- alle ferdigdefinerte spørsmål fordelt på klassetrinn
- nøkkeltallsrapport der utvalgte tall sammenlignes med nasjonale tall

Normalt vil det være KoRuset i regionen som formidler disse standardrapportene til kommunen. Ønsker man mer inngående rapporter fra undersøkelsen, må kommunen gjøre egne avtaler med NOVA, KoRus eller andre aktører som universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter eller private analysefirmaer. KoRusene har tilgang til den nasjonale databasen gjennom en standardavtale med NOVA. Andre aktører som skal ha tilgang til data, må inngå en avtale med NOVA som regulerer bruken. Dette gjelder både kommunen selv og eventuelle eksterne aktører som skal analysere data på vegne av kommunen. Mer informasjon om data og tilgang finnes på www.ungdata.no.

Sammenligning med nasjonale tall

Gjennomførte Ungdata-undersøkelser inngår i en større database som inkluderer alle ungdomsundersøkelser som er gjennomført i regi av Ungdata siden 2010. Ved årets slutt blir det laget nasjonale tall basert på alle gjennomførte Ungdataundersøkelser det året. De nasjonale tallene for foregående år brukes som sammenligningsgrunnlag i nøkkeltallsrapportene. Nøkkeltallsrapportene er offentlige og publiseres på Ungdatas hjemmesider, slik at det er mulig å sammenligne egne resultater med resultater fra andre kommuner. Med jevne mellomrom vil det også publiseres nasjonale rapporter, som inkluderer data fra alle kommuner som har gjennomført Ungdata-undersøkelser i en gitt periode.

Formidling, analyse og lokalt ungdomsarbeid

Fordi Ungdata gir sammenlignbar kunnskap om ungdoms oppvekstssituasjon, er ungdomsundersøkelsene et nyttig verktøy for å identifisere problemområder, og for utvikling, planlegging og evaluering av kommunalt arbeid rettet mot ungdom. Med sin lokale forankring er Ungdata egnet til å skape lokalt engasjement, og resultatene kan brukes til å komme i dialog med ungdom, foreldre, skoler eller andre aktører. Ungdomsundersøkelser som gjennomføres i flere nabokommuner samtidig, er dessuten et godt utgangspunkt for interkommunalt samarbeid om forebygging rettet mot ungdom. I dette arbeidet vil KoRusene kunne ha en aktiv rolle, både som initiativtaker og gjennom faglig bistand til kommunen.

Kontaktinformasjon Ungdata:

E-post: post@ungdata.no, www.ungdata.no

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

Tlf: 22 54 12 00

www.nova.no

KOMPETANSESENTER RUS (KoRus):

Region Oslo

Område: Oslo

Tlf: 02 180

www.rusmiddeletaten.oslo.kommune.no/kompetansesenteret

Region Øst

Område: Akershus, Østfold, Hedmark, Oppland

Tlf: 62 58 15 68

<http://www.rus-ost.no/>

Region Nord-Norge

Område: Nordland, Troms, Finnmark

Tlf: 76 96 65 00

www.korusnord.no

Region Sør (Borgestadklinikken)

Område: Telemark, Buskerud, Vestfold, Agderfylkene

Tlf: 35 90 47 00

www.borgestadklinikken.no

Region Vest Bergen (Bergensklinikkene)

Område: Hordaland, Sogn og Fjordane

Tlf: 55 90 86 00

www.bergensklinikkene.no

Region Vest Stavanger

Område: Rogaland

Tlf: 51 72 90 00

www.rogaland-asenter.no

Region Midt-Norge

Område: Møre og Romsdal, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag

Tlf: 73 86 29 00

www.mnk-rus.no